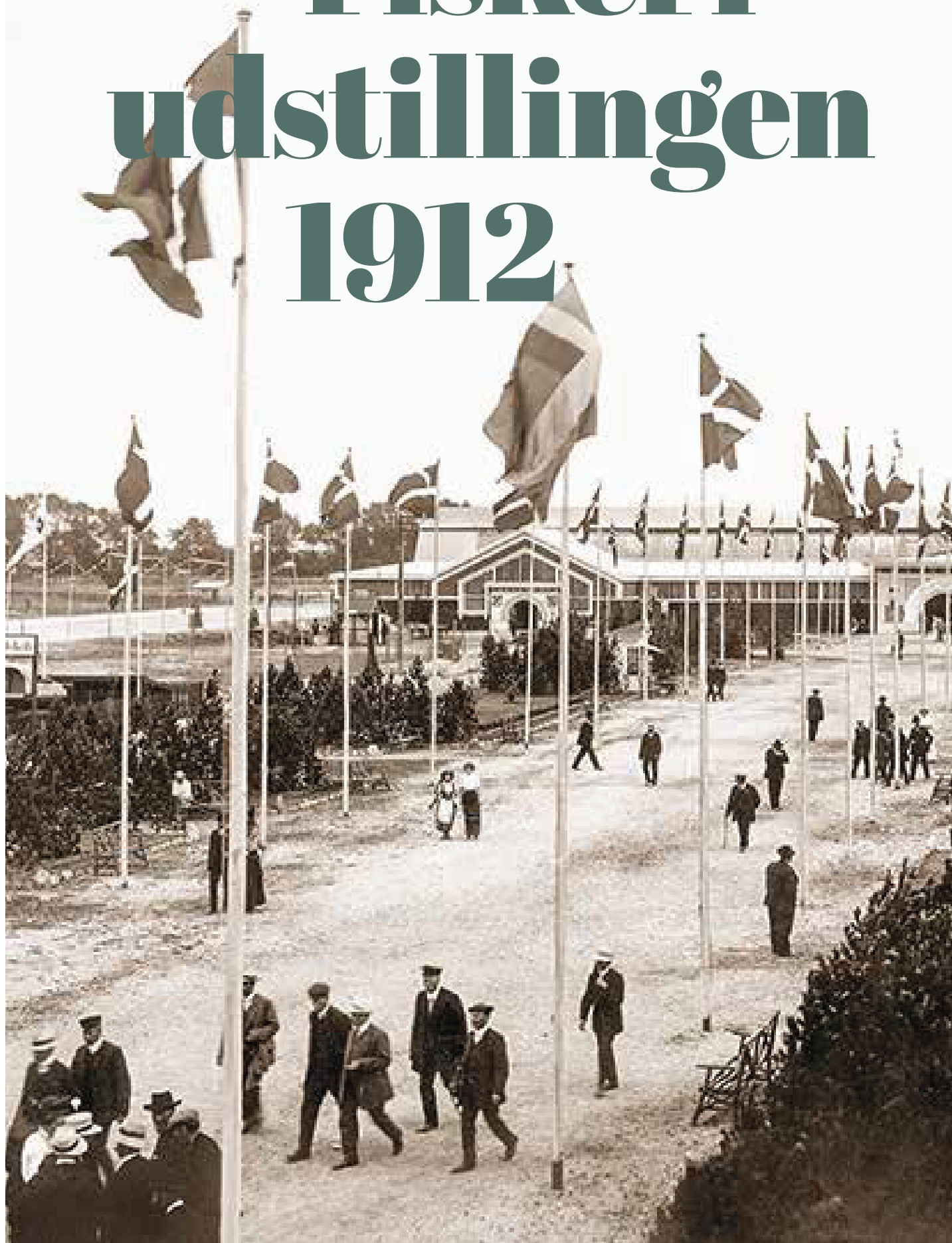


Fiskeri- udstillingen 1912



Et nyt hoved- erhverv

Da kong Frederik 8. (1843-1912) pludselig døde i Hamborg den 14. maj 1912, efterlod han en række opgaver til sin søn og efterfølger, kong Christian 10. (1870-1947). En af opgaverne var protektoratet for den hidtil største fiskeriudstilling i Norden. Den åbnede på Islands Brygge i København den 6. juli, hvor den nye konge holdt en kort tale og ønskede, at udstillingen ville blive "Fædrelandet til Ære og Fiskerne til Gavn". Kongen sagde ikke et ord om, at der på det store areal skulle spises en masse lækre fiskeretter i de knap to måneder, som den store udstilling skulle vare. Heller ikke udstillingens formand, kommandør Ivar Norden Sølling (1841-1925), nævnte fisk som noget spiseligt i sin lange indledningstale. Hans hovedbudskab var, at mens landbruget ofte afholdt udstillinger, var det ikke tilfældet for "vort andet Hovederhverv, Fiskeriet". Med landbruget som forbillede ville fiskeriet nu også have opmærksomhed. Fiskeriet trådte med andre ord frem som et nyt hovederhverv – uden et eneste ord om lune fiskefrikadeller, sprødstegte rødspætter og røgede sild.

Landbrugsminister Anders Nielsen (1862-1914) var udpeget som udstillingens præsident, da fiskeriet sorterede under hans ministerium. På et stort møde for ca. 2.000 nordiske fiskere, Det 4. Nordiske Fiskermøde, sagde Anders Nielsen meget rammen-
de, hvad det hele gik ud på:

”Den skandinaviske Fiskeriudstilling skal tjene til at anskueliggøre Udviklingen indenfor Fiskerierhvervet i de tre nordiske Lande. Den skal oplyse, opmuntre og belære Fiskerne om den rette, den mest nyttebringende Udvikling af deres Erhverv og samtidig skabe Forstaaelse og Respekt udadtil for dette Erhverv. Gennem Videnskabens Arbejde og det praktiske Snille vises her de skete Fremskridt i Fangstmaade, Tilberedning og Transport m.v.”.

Under udstillingen fandt Den 1. Nordiske Fiskehandler- og Havfiskeri-Kongres sted i festsalen på Paladshotellet. Udstillingen blev åbnet af handelsminister Oscar B. Muus (1847-1918), der i sin tale noterede sig, at al fiskehandel blot 50 år tidligere havde været lokal detailhandel. Han fortsatte: ”Derfor stod Handelen stille, indtil Trafikken forbedrede sig; nu er det blevet en Verdenshandel, og Fisk eksporteres til Evropa selv fra Amerikas Vestkyst”. Muus roste kongressens placering under fiskeri- og motorudstillingen, for så var der repræsentanter fra næsten alle europæiske lande til stede, og han ønskede, at der nu ville komme ”en kraftig og lykkelig Udvikling for Fiskehandelen”.

Samlet set udtrykte talerne hele ideen med udstillingen. Dog trådte det bagvedliggende budskab ikke tydeligt frem. Den teknologiske og videnskabelige udvikling i tidligere årtier gav helt nye muligheder for større fiskeri og for transport og forarbejdning af fisk. Bortset fra sæsonudsving kunne forbrugerne nu få fisk på bordet hver eneste dag – helt uafhængigt af årstiderne.

Så selv om det ikke blev nævnt i talerne – eller for den sags skyld stod med flammeskrift over hele udstillingen eller blev råbt ud over hustagene – så drejede hele udstillingen sig om fisk som fødevarer.

Og naturligvis tænkte udstillingens arrangører på fisk, der skulle ende på forbrugernes frokost- og middagsborde. Derfor blev der også udgivet en kogebog på 47 sider i anledning af udstillingen: *Fiskeri-Udstillingens Kogebog. 90 Opskrifter for Tilberedning af Fisk*. Det var en grundbog med omtale af de forskellige fiskearter, hvordan de skulle renses og udskæres, og der var tilberedningsmetoder med garniturer og saucer. Mange retter var simple og viste også, hvordan man kunne anvende fiskerester. Fx var der tre forskellige versioner af plukfisk, altså rester af tidligere kogt fisk, der var pillet i småstykker og stuvet sammen med kartofler. Karper kogt i rødvin, klipfiskekarbonader med stegte tomater og rødspætter i karrysauce hørte til de mere specielle menuer.

15 af opskrifterne var med i selve udstillingskataloget, hvor de blev præsenteret som:

”en lille Mundsmag paa nogle Fiskeretter, et Omraade indenfor Dyrkningen af ’Bordets Glæder’, der endnu er mærkværdig forsømt og stagnerende i vort med god Fisk dog velforsynede Land”.

Beklagelsen lignede en bommert, når fiskeriet samtidig påberåbte sig at være et hovederhverv. Men det handlede lige netop om at vise fiskeriets formåen og få danskerne til at sætte fisk på menuen.

Denne bog handler om danskernes fiskeforbrug. Ikke blot i 1912, men i tidens løb. Og hvorfor så det? Ved siden af landbruget er fiskeriet Danmarks andet store naturafhængige erhverv, men Danmarks historie handler mest om landbosamfundet og dermed konger, herremænd og bønder. Med landboreformerne i 1788 i centrum skrev historikere allerede fra midten af 1800-tallet næsten ikke om andet. Fiskeriet blev tidligt skrevet ud af historien



Fiskeri- og motorudstillingen fyldte godt op på Islands Brygge. Denne vejviser ledte rundt på det store udstillingsareal. Forrest ses molen med fiskerbåde, dernæst motorhallen og det store fyrtårn med indgangen. Den lange bygning i baggrunden var hovedhallen, og yderst til højre ses udstillingens store restauration.
|| Dansk Fiskerimuseum

– eller blev aldrig rigtig skrevet ind. I registrene til 16-bindsværket *Politikens og Gyldendals Danmarks-historie* (1988-1991) optræder fiskeri som emneord, men kun til og med bind 7, der slutter i år 1600. Så var det slut. Og det på trods af, at fiskeri fik en intens opmærksomhed i 1800-tallet. Mens bonden endnu trak ploven bag sin hest, satte fiskeren sin petroleumsmotor på båden. Og fiskede løs af rigdommen i havet. Alligevel står korn, flæsk og smør centralt i historien om danskernes fødevarer. Fisk er stort set glemt.

Ved 200-året for landboreformerne udkom firebindsværket *Det danske landbrugs historie* (1988) som endnu en cementering af landbrugets position i historieskrivningen. Hver generation skal have sin danmarkshistorie, siges det – og hver generation skal åbenbart have sin landbrugshistorie. Derimod er der aldrig skrevet et samlet værk om dansk fiskerihistorie. Vi er henvist til faghistoriske artikler om specielle tematikker i fx *Sjæk'len*, årbogen fra Fiskeri- og Søfartsmuseet i Esbjerg.

At vi i Danmark aldrig har fået skrevet en samlet dansk fiskerihistorie, og at fiskeri generelt ikke nævnes i danmarkshistorierne, kan også forklares med danskernes fiskevaner gennem tiderne. Hvordan vi har spist fisk – og navnlig ikke spist nok.

Vi lægger ud i 1912 med udstillingen på Islands Brygge, der blev en skelsættende begivenhed og et moderne gennembrud for fiskerierhvervet.

Udstillingen

I et halvt år havde håndværkere arbejdet på det netop tørlagte areal ved Islands Brygge på Christianshavn – lige til højre, når man fra City kommer over Langebro. Her havde de bygget en fornem udstillingsby med en lang og stor hovedhal, en kæmpe motorhal og en halv snes halvstore og mindre bygninger. I kanalen var der plads til fiskerbåde, og inde på udstillingsarealet var der mange store og små udstillingsbygninger, hvor 325 udstillere præsenterede sig.

Det var en kæmpe opgave, som Dansk Fiskeriforening havde påtaget sig at stå i spidsen for. Landbrugsministeriet, Nordisk Motor-Union, Internationale Havundersøgelser, Ferskvandsfiskeriforeningen og Danmarks Fiskehandler- og Havfiskeriforening indgik i udstillingens bestyrelse. Privatbankens direktion gav kvit og frit lov til at anvende det store ubebyggede areal, som banken rådede over på Islands Brygge, og Københavns Havnevæsen stillede et stort areal med tilstødende bolværk til rådighed. Politiet tillod undtagelsesvis opstilling af reklamesøjler på byens torve, og der var mærkater og plakater på flere sprog. Danmarks førende udstillingsarkitekt, Knud Arne Petersen (1862-1943), tegnede de store bygninger, som absolut ikke var små udstillingspavilloner.

Nordiske fiskeriudstillinger var ikke et nyt fæ-

nomen, og Dansk Fiskeriforening havde haft del i flere af dem – og i øvrigt i nordiske fiskermøder i Marstrand i 1904, i Bergen i 1907 og i Trondheim i 1908. Derfor blev det besluttet, at Danmark nu også skulle være vært for en udstilling. Fra 1909 arbejdede man intenst på sagen, og det lykkedes hurtigt for foreningen at få staten til at bevilge 5.000 kr. til det forberedende arbejde og året efter 65.000 kr. til selve udstillingen. Kong Frederik 8. lovede at være protektor, landbrugsministeren at være præsident, og Københavns overpræsident Frederik de Jonquières (1854-1925) påtog sig at være vicepræsident. Dermed var der opbakning fra kongehuset, staten og kommunen.

Fra hele Norden deltog folk i den store begivenhed, og i Danmark var fiskerne også ganske interesserede. Det gjaldt også deltagelse i Det 4. Nordiske Fiskermøde. Mødet blev suppleret af foredrag i Dagmarteatret og i Ulvedalene i Dyrehaven. Arrangementet i Dyrehaven var bemærkelsesværdigt ved, at en fisker for første gang i de nordiske fiskermøders historie var foredragsholder. Fiskeren Laurits Petersen fra Hals talte om andelssagens betydning for fiskerne. For landbruget havde andelsbevægelsen haft enorm betydning, og det samme havde arbejderbevægelsen for arbejderne. Fiskerne var derimod mere træge i optrækket med at danne andelssalgsforeninger, der kunne udfordre fiskehandlernes stilling og skaffe bedre priser for fangsterne. Netop det foredrag blev 40 år senere husket af Odsherredsfiskeren, rigsdagsmand Severin Hansen (1880-1955), da han i sine erindringer skildrede besøget på fiskeriudstillingen i et kapitel med overskriften ”Fiskerne træder frem”. Han besøgte udstillingen sammen med sin hustru og fiskere fra Hølkerup, ”der tillod sig denne fornøjelsestur, som vi jo ikke var forvænt med”.



**I sommeren 1912 var udstillingen en stor københavnerbegivenhed. Et professionelt reklamebureau stod for en massiv markedsføring, der fx omfattede reklamesøjler i hovedstaden. Her kunne københavnere blandt andet studere reklamer fra udstillingsdeltagerne.
|| Dansk Fiskerimuseum**

Der er ingen tvivl om, at landets fiskere fik en oplevelse for livet. Og der var da også blevet kælet for dem. Fiskerne blev nemlig indkvarteret og bospist på københavnske skoler, og De danske Statsbaner sørgede for billig transport, nemlig returrejse til København til samme pris som en enkeltbillet. Det gjaldt også fiskernes hustruer, og for fiskerkonerne var det naturligvis en god lejlighed til at komme til hovedstaden, som mange aldrig havde besøgt. Der var endda gratis adgang i Tivoli og festmiddag på Københavns Rådhus.

Over 100.000 gæster besøgte udstillingen i de 50 dage, den varede. Den blev en enorm succes – også for Dansk Fiskeriforening, der både stod bag ideen og arrangerede. Foreningen havde samtidig 25-års jubilæum, og kongen udnævnte præsident Sølling til Kommandør af Dannebrog af 1. grad og tildelte Dannebrogmændenes Hæderstegn til foreningens bestyrelsesmedlemmer. Senere samme år blev Jens Væver (1822-1914) udnævnt til Dannebrogsmænd. Han havde opfundet snurrevoddet, som gjorde det muligt at fiske i store områder fra en enkelt båd.

Det skortede således ikke på officiel anerkendelse af fiskeriet. På samme tid var der heftige meningsudvekslinger mellem landbruget og industrien. I 1910 var Industrirådet blevet oprettet, og rådets ledende skikkelse, industrimanden Alexander Foss (1858-1925), talte gang på gang om industrien som et hovederhverv, og Foss ville gøre op med forestillingen om Danmark som landbrugsland. Netop i marts 1912 havde Foss holdt en berømt tale med titlen *Danmark som Industriland*. Den førte til nye diskussioner mellem landbrug og industri.

Fiskerne regnede man vist ikke med, men de klarede sig også selv. Med landbruget som forbillede trådte fiskeriet frem som Danmarks andet hovederhverv.